

Domagoj Volarević
HOMILETSKA GRAĐA

Ciklus evanđeoskih perikopa u liturgijskoj godini B slijedi većim dijelom Markovo evanđelje. “Iznimka” su nedjelje od 17. do 21. (uključivo) u kojima nailazimo na Ivanovo evanđelje. Nerijetko je čuti da je Ivanovo evanđelje ovdje kako bi “upotpunilo” onaj dio koji, *navodno*, nedostaje Markovu Evanđelju. Ne ulazeći u biblijska i egzegetska tumačenja, s liturgijske točke gledišta reći ćemo da je to *djelomično točno*, jer kako ćemo vidjeti dio Markova evanđelja (Mk 6, 35-52)¹ namjerno je izostavljen, iako govori o doslovno istoj temi kao i pripadajući dio Ivanova evanđelja (6. poglavlje) koje se u slijedu rečenih nedjelja (17, – 21.) čita po principu *lectio semi continua*. Tradicionalno taj dio nazivamo Čudo umnažanja kruhova ili *Isus hrani pet tisuća ljudi*. Svakako uređenje i postava B ciklusa evanđeoskih perikopa imalo je u vidu iznijeti nešto opširniju teologiju Euharistije koju razvija sveti Ivan u 6. poglavlju svoga evanđelja. Možemo, dakle, reći da su eventualno Ivanove perikope ovdje smještene zbog “kratkoće” Markova evanđelja, ali glavni je motiv opširan Isusov diskurs o *kruhu života*, odnosno Euharistiji koji donosi evanđelist Ivan.

16. NEDJELJA KROZ GODINU Mk 6, 30 – 34

Perikopa se “naslanja” u tematskom pa i kronološkom smislu na onu od prethodne nedjelje gdje Isus šalje apostole *dva po dva* u gradove i sela Galileje propovijedati obraćenje i liječiti bolesnike. Prvi redak perikope donosi iskustvo apostola: vje-

¹ Ovaj odlomak, iako bi po svojoj logici mogao i trebao biti uklopljen u rečeni period, u ciklusu liturgijske godine čita se samo u božićno vrijeme na dan 8. siječnja ili u torak nakon Bogojavljenja.

rojatno još pod dojmom svoga propovijedanja apostoli ushićeno izvještavaju Isusa o onome što su učinili. Redak koji slijedi često se “previdi”! Naime, Isus je itekako svjestan materijalnih zahtjeva rada i napora koji su uložili, i brine se za njihovu tjelesnu dobrobit: “Otpočinite malo!” (Mk 6, 31). Odmor je, dakle, prijeko potreban i onima koji navješćuju. Iako se Isus i apostoli povlače na *samotno mjesto*, želja naroda za Isusovim riječima i djelima jaka je pa ih slijede. Razloge možemo nagađati – moguće da ih njihovi rabini iz sinagoge nisu dovoljno poučili Mojsijev Zakon. Moguće da su narodu samo naglašavane suhoparne obveze njihove vjere u zakonskim formama bez ikakva opisa Božjega očinstva i(li) milosrđa ili produbljenja što bi to stvarno imalo značiti. Moguće je i dalje nagađati i naposljetku sva nagađanja možemo svesti na Markov zaključak: “Bijahu kao ovce bez pastira.” Izričaj koji izgleda dosta poetično i sladunjavo, ali promatramo li ga iz perspektive našega suvremenoga kulturnog i pastoralnog konteksta, mogli bismo ga tumačiti dvojako: današnji navjestitelji evanđelja ne odrađuju svoju službu na pravi način i nemaju sluha za duhovne potrebe naroda koji im je povjeren (*sažali mu se!*) – dakle, kao *kritiku*; nadalje isti ti navjestitelji ne pogađaju uvijek bitne poruke evanđelja (*stane ih poučavati mnogočemu*) – okarakterizirajmo ovo kao *poticaj*. Isusov primjer i njegova pouka tu su da ohrabre narod koji je došao slušati ga. Neizravno se da zaključiti da potiče i apostole. Potrebno je imati na umu da je Isusovo *suosjećanje* (*sažali mu se*) uvijek tu za sve one koji žele ne samo čuti njegovu riječ, nego i provoditi njegov nauk u djelo. Nema veze ako u tome nema uvijek izvrsnih rezultata: ni ljudi koji su ga onda slušali na obali Galilejskoga mora nisu bili *nadljudi*, bijahu obični svakidašnji ljudi, sa svim problemima koje život donosi pred njih. Oni traže i žele čuti Isusa. Taj primjer stavljen je i nama: Isus ohrabruje na putu k savršenstvu. Pod krivim utjecajima instant-uspjeha i iluzornog postavljanja doslovno nadljudskih ciljeva, mnogi se, koji žele živjeti i vršiti evanđelje, osjećaju nespremna jer ne mogu postići savršenstvo, tj. rečene ciljeve koji se krivo znaju interpretirati kao svrha samima sebi. Odnosno put savršenstva postizao bi se raznim ispunjavanjem zakona, bez prevelikog osvrtnanja na srž Božje riječi. Na putu života, kršćanin slušajući Isusovu radosnu vijest, snaži se ne samo Isusovim propovijedanjem, nego još više njegovim sakramentima, euharistijom napose, u koju nas uvodi Isusov diskurs sljedećih nedjelja.

17. NEDJELJA KROZ GODINU

Iv 6, 1 – 15

Markovo evanđelje jednako kao i Ivanovo u perikopi ove nedjelje donose čuveno čudo gdje *Isus hrani pet tisuća ljudi*. Čudo, odnosno u ivanovskoj teologiji *znak* – ovdje je uvod u govor o kruhu života, odnosno o Euharistiji, koji će se razvijati kroz cijelo 6. poglavlje Ivanova evanđelja.

Tematski i strukturno, ovdje se logično nastavlja Markovo evanđelje, točnije odlomak Mk 6, 35 – 44, jer je ista tema (čudo umnažanja kruhova za pet tisuća ljudi) kao i kod Ivana. Čudo – znak je i razlog zašto narod ide za Isusom. *Slijedilo ga je silno mnoštvo jer su gledali znamenja što ih je činio na bolesnicima* (Iv 6, 2). Izgleda da je Isus toga svjestan, pa se, recimo to tako, “priprema” za još jedno čudo: za to pomalo uvodi i priprema apostole. Čudo ne izvodi samo jer narod to želi, nego i zato jer suosjeća s narodom koji ga danima slijedi, a nema što jesti. Nadalje pitanje upućeno Filipu, katkad nije u prvom planu baš radi naše fokusiranosti na čudo, odnosno na radnju koja izlazi izvan okvira poznatih prirodnih zakona (naša definicija čuda). I ovdje možemo osjetiti *ivanovsku ironiju*. U “pripremi” čuda evanđelist se služi situacijom u kojoj nemaju dovoljno sredstava da bi nahranili narod, koja tako još više pojačava samo značenje čuda, odnosno *znaka*. Imamo, nazovimo je tako, *igru suprotnosti: dvjesto denara i pet tisuća muškaraca* (obratimo pozornost na ovo (!) – znači da je sveukupno mnoštvo bilo još kudikamo veće), nasuprot *pet kruhova i dvjema ribama*. Iako je jedna od Isusovih namjera nahraniti mnoštvo, Isusovo je pitanje Filipu provokativno: Isus već zna što će učiniti, ali očito želi potaknuti i pripremiti i učenike i mnoštvo na ono što slijedi. A to je svakako mnogo više od pukoga hranjenja i zadovoljenja tjelesne gladi.

Prije blagovanja Isus *izreče zahvalnicu* – uobičajena židovska praksa prije jela. Baštinimo je i mi. Grčka riječ koja je ovdje upotrijebljena polako otkriva potpuno značenje i smisao onoga što Isus čini: *euharistesas* – εὐχαριστήσας, barem korijenski dobro poznati grčki izraz, uvodi nas i bez neke posebne “igre riječi”, pravo tumačenje čina koje doduše *eksplicite* slijedi u nastavku 6. poglavlja i u sljedećim četirima nedjeljama. Evanđelist nas uvodi u Euharistijsko otajstvo: egzegeti se uglavnom slažu da bi ovo imao biti Ivanov dio koji se može smatrati paralelom sinoptičkim izvještajima o ustanovljenju euharistije na posljednjoj večeri. Slijedom toga tumačenja može se nazreti pravi euharistijski

smisao: kruh nad kojim se izriče zahvala – *eucharistein*, postaje hrana mnogima, svima koji povjeruju. U okvirima kršćanstva, odnosno onih koji povjeruju Isusu, koji se otvore njegovoj Riječi, to nije više kruh kojim će utažiti tjelesnu glad, nego kako ćemo vidjeti sljedećih nedjelja *kruh živi koji je s neba sišao*. Umnožavanje je kruhova stoga ivanovski teološki uvod u govor o kruhu života koji slijedi u sljedećim četirima nedjeljama.

18. NEDJELJA KROZ GODINU

lv 6, 24 – 35

219

Čudesno umnožavanje kruhova i nahranjeno mnoštvo izazvali su ushit i oduševljenje u narodu: ljudska opčinjenost nadnaravnim, onim što se “protivi” prirodnim zakonima prevladala je i pokrenula masu da traži Isusa. Njihova želja da ga proglaše vođom ili kraljem (titula ovdje nije čak ni bitna) dokaz je te usmjerenosti i neodvratanja pogleda od ovozemnoga. Čudo koje je Isus učinio imalo je drugu svrhu, koja je jasna onome tko gleda očima duha.

To je kontekst u kojemu možemo sagledati ovaj “drugi” dio govora o kruhu života. Čak i pitanje koje masa postavlja Isusu: “Učitelju, kada si došao ovamo?” odaje potpuno neshvaćanje znaka. Isus ne odgovara na njihovo pitanje, štoviše, prekida smjer kojim žele započeti razgovor koji bi odveo očito u krivom smjeru. *Tražite me, ali ne zato što vidjeste znamenja, nego što ste jeli od onih kruhova i nasitili se*. Rečenicu možemo prereći u suvremeni kontekst: *Tražite me, ali ne zato što vidjeste znak, nego što ste vidjeli i doživjeli čudo*. A čudo je sve ono što se protivi prirodnim zakonima. Isus odmah daje masi do znanja da zna njihove motive. Motive u kojima se mnogi mogu danas prepoznati: jer iako ljudska znatiželja često pokreće čovjeka naprijed, ovdje je na putu uvjetovanja Isusa.

Židovi očito ne priznaju ili ne shvaćaju, jer znak kruha, po njima je samo jedna – znak mčne u pustinji, kojega su očito svjesni. Ovdje ne vide ništa više od čuda. Jedna dio sigurno i nije u mogućnosti dalje vidjeti, jer možda su pritisnuti životnim problemima i pukim preživljavanjem da bi shvatili pravo značenje. Svakako ostajući u domeni čuda, pomalo su vjerojatno iznenađeni Isusovim nastupom. Pozivajući se dalje na mčnu u pustinji, Židovi očito sada i uznemireni Isusovim prijekorom, zahtijevaju od Isusa da opravda svoj autoritet koji više nije samo ljudski, jer

radi se o postavljanju samoga sebe iznad samoga Mojsija. Stoga da ih izazove i navede na pravi smisao znaka koji je učinio, Isus započinje razgovor riječima, koje iz našega kuta gledanja ne zvuče tako oštro kao što su zvučale Židovima onoga vremena: *Nije vam Mojsije dao kruh s neba nego Otac moj*. Ova izjava Isusova uvodi slušatelje u narav njegova poslanja – poslan je od Boga, i donekle se (za sada) predstavlja kao prorok Božji. U daljnjem razvoju razgovora, polako se otkriva prava narav znaka i prava narav Isusove osobe: *Ja sam Kruh života. Tko dolazi k meni, neće ogladnjeti, tko vjeruje u mene, neće ožednjati nikada*. Znak koji se dogodio ostaje uvijek kao zalag svima koji vjeruju na ove Isusove riječi. Znak se, dakle, događa, ili da tako kažemo “ponavlja”, upri-
 sutnjuje uvijek kada se slavi Kristovo Pashalno otajstvo, kada se slavi Euharistija. Ovim riječima koje su uvod u duži diskurs počinje obrazlaganje otajstva Euharistije i potrebe vjere u Krista da bi se uopće pristupilo Euharistiji.

19. NEDJELJA KROZ GODINU

lv 6, 41 – 51

Nastavak govora o *kruhu života* ove nas nedjelje dovodi do stanovitog vrhunca: Pogledamo li u cjelini odlomak koji je započeo završetkom perikope od prošle nedjelje (od r. 6, 35) pa do završetka današnje perikope (r. 6, 52), uočava se da završavaju vrlo sličnom sintagmom: *Ja sam Kruh života / živi*. Imamo jedan s jezičnog stajališta “zatvoreni diskurs”: tema koja je naviještena i potom razrađena istina o njoj samoj – Euharistija, opet se potvrđuje na samome kraju. Time Isus naglašava ne samo svoje poslanje, nego i slušatelje uvodi u narav Euharistije.

Isus dakle navješćuje Euharistiju. Još se nekako može uhvatiti njegov govor od prošle nedjelje, koji otkriva Isusovo poslanje *odozgor*. Židovi još ostaju u domeni nat/prirodnoga odnosno čuda: Nije li to Isus Sin Josipov? Tim se židovskim mrmljanjem evanđelist koristi kao odrazom u obrazlaganju otajstva koje Isus naviješta, a da bi se shvatilo i/li prihvatilo to otajstvo potrebna je vjera, mnogo veća od vjere u Božje čudo u pustinji – māna kojom je hranio njihove pretke. Već smo vidjeli kako ponovno jasno proglašava da je on sam *kruh živi koji je s neba sišao*. Da bi na samome kraju slijedio još veći šok slušateljima: *Tko jede od ovoga kruha... Kruh koji ću ja dati tijelo je moje za život svijeta*. Vjera je u Krista, dakle, nužna, centralna točka prema kojoj teži sav govor

ove perikope: tek u vjeri može se izaći iz rečenoga šoka, a potom razaznati bitnu razliku između māne dane ocima, koja je očigledno Židovima još vrhunac čuda, te *kruha života koji Krist daje*.

Da bi uopće bilo moguće razumjeti Kruh života, potrebno je Krista priznati Sinom Božjim, onim koji je od Boga došao. Tu je pravi uzrok, nazovimo ga problemom, židovskom neprihvatanju/neshvatanju govora o Kruhu Isusa koji je s neba sišao. Problem je za Židove s kojima Isus polemizira u ovoj perikopi očit: središte je židovske vjere striktni monoteizam, jedini u tadašnjem svijetu. Prihvatiti Isusa kao Sina Božjega, po njihovu shvatanju, značilo bi da su dva Boga. Možemo se nadalje čuditi neprihvatanju jer je Isus učinio znak umnoživanja kruha, ali ni to nije za Židove ništa presudno – i proroci su činili slične stvari. Isus preočito tvrdi da je od Oca došao, da je s Ocem jedno: i to je izjednačavanje s Bogom. Za vjernoga Židova, makar učinio čudo poput Isusa, veće blasfemije ne može biti – to je izravna povreda prve zapovijedi Dekaloga. Moguće je da su i neki među Židovima povjerovali odmah, neki su se možemo logički pretpostaviti i nećkali, ali čini se po ovome izvještaju da ih većina nije htjela povjerovati. Recimo da tu na ledini *Tabghe* započinje dugi niz *nevjernika*, koji su preponosni ili čak preoholi da bi povjerovali.

Mnogi od nas sebe vole zvati *vjericima* za razliku od *nevjernika*, koji se u našim odnosima redovito interpretiraju kao *politički neistomišljenici*. Ne želeći ulaziti u odnose između tradicijskog i političkog i u kojoj mjeri oni djeluju na naše konkretno društvo danas, recimo samo da se i kod mnogih vjernika osjeća manjak poučenosti o Euharistiji. Manjak koji, kod nekih bi kršćana lako mogao rezultirati nepotpunom vjerom, što je to kruh koji se svaki dan ili svake nedjelje posvećuje na oltaru. Da bi se prihvatio i razumio *kruh živi koji je s neba sišao*, potrebno je mnogo više od pukoga tumačenja ove perikope. Potrebno je slaviti otajstva te pomalo upoznavati svoju vjeru, odnosno truditi se upoznati što se slavi, a ne samo ostajati u domeni tradicijskoga koje nas može odvesti na stranputice.

20. NEDJELJA KROZ GODINU

lv 6, 51 – 58

Čak i na čisto literarnoj osnovi, izborom današnje perikope naglašen je kontinuitet i nastavak Isusova poučavanja o značenju Euharistije: početni redak današnje perikope, završni je od

prošlonedjeljne. S liturgijskoga gledišta to nije slučajno. Redak 6, 51: *Ja sam kruh živi koji je s neba sišao. Tko bude jeo od ovoga kruha, živjet će uvijek. Kruh koji ću ja dati, tijelo je moje za život svijeta.* Riječ je o, nazovimo ga tako, *dogmatskom* izričaju, kojim Ivan jasno izriče euharistijsku doktrinu Crkve. S nastavkom govora koji je danas pred nama, Isus otvoreno govori o velikom čudu Euharistije koje će činiti za one koji povjeruju. Čudo – znak koji je učinio (umnoživanje kruhova) samo je naznaka dobara što će ih vjernima donositi Euharistija.

Zaista kažem vam ako ne jedete tijela Sina Čovječjega i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi. Ovo je redak koji je u slijedu rečenoga prošle nedjelje Židovima još teži za shvaćanjem. Iako su vjerojatno čak i shvatili ovo samo kao metaforu (*jesti nečije meso* značilo bi ogovarati nekoga, širiti loš glas o nekome), ostaje problem, jer ne priznaju Isusa Bogom. I evanđelist ovdje čini stanoviti *lom*: Isus više ne ide u diskusiju, nego tumači pravo značenje Euharistije. S diskursa koji je prije više bio naučiteljski, ovim retkom ulazi u sakramentalno tumačenje, u sakramentalnu bit Euharistije. Ovaj se dio stoga smatra Ivanovim paralelizmom sinopticima u opisu ustanove Euharistije. Ivan ne spominje ustanovu Euharistije na Posljednjoj večeri kao sinoptici. Naime, kada je Ivan sastavljao svoje evanđelje, u njegovoj je zajednici doktrina o Euharistiji već bila dobro ukorijenjena i jasna, kao i vjerojatno praktični dio – tj. liturgijsko slavlje euharistije.

Okvir, u kojemu ivanovska zajednica jasno shvaća značenje perikope, služi za daljnje produbljenje doktrine: Ivan se ne koristi poput sinoptika (i Pavla u 1 Kor 11, 24) pojmom σῶμα [soma] za *tijelo*, nego σὰρξ [sarx], što doslovno prevodimo na hrvatski kao *meso*. Na toj liniji kruh postaje “meso” – tijelo čime se u Ivanovoj teološkoj matrici vidi i prizivanje na prvo poglavlje Evanđelja, *Prolog*, pogotovo na riječi koje su danas postale dio naše svaki-danšnje pobožnosti: *I riječ je tijelom postala.* Izraz σὰρξ znači da je Isusovo tijelo stvarno, da je Bog u Kristu Isusu zbilja ujedno i čovjek. Spasenje time dobiva i kozmičko univerzalnu dimenziju. Vrijedi za sve, i za sva vremena. Stoga je i *kruh* koji posvećujemo na svakoj misi doslovna realizacija retka iz Prologa *Iv 1, 14!* Parafrazirajući sv. Franju Asiškoga, recimo da *ona Riječ koja je prije dvije tisuće i nešto godina sišla kao čovjek u krilu Djevice, sada je tu, silazi na oltar za naše spasenje.*

Za razliku od Židova koji nisu povjerovali, mi smo, kao i Ivanova zajednica, u stanovitoj “prednosti”. Vjerujemo u Krista kao

Sina Božjega. Iako je i nama mnoge pojmove teško uklopiti u naše shvaćanje, uvijek se potrebno truditi vjerovati i gledati Euharistiju kroz prizmu i očima samo *vjere*. Napoljetku recimo i da je ovo simbolički drugi vrhunac Isusova govora o Euharistiji kojim se zaključuje dogmatski dio diskursa.

21. NEDJELJA KROZ GODINU Iv 6, 60-69

“Tvrda je to besjeda! Tko je može slušati?”

Privodeći kraju govor o kruhu života, Isus sada nakon Židova u prvi plan dovodi učenike, one koji ga slijede. (Imajmo na umu da je učenika koji Isusa slijede, više negoli samih apostola) Za njih je ovo također kušnja, proba, izazov vjere. Oni se također moraju odlučiti vjeruju li još Isusu nakon ovih njegovih riječi koje smo slušali posljednje četiri nedjelje. Nisu samo učenici nego i najbliži njegovi – tj. apostoli na kušnji! Na literarnom planu Ivan je postavio dosta *napetu* situaciju, koju će nadići i pravilno shvatiti oni koji se otvore djelovanju Duha.

Kušnja je jasno izražena već prvim riječima evanđelja. Izgleda da je i ovdje ironičan prizvuk – *Tko je može slušati?* Odgovor je jasan iz konteksta kršćanske zajednice koja slavi otajstva: Samo onaj tko povjeruje! Imamo zapravo *retoričko pitanje*, na koje vjernik koji sluša govor Isusov, zna odgovoriti. S druge strane, čisto ljudski, i ne nije toliko čudno da mnogi nisu mogli prihvatiti Isusov govor o kruhu života, odnosno o tome da će *jesti njegovu tijelo* (meso!) Problem je nastao kada ti mnogi nisu htjeli gledati povrhu ovozemaljskog, ili *preko* ovozemnog. Problem je otvorenosti u prihvaćanju vjere. Stoga je i logičan upit: *Tvrda je to besjeda, tko je može slušati?* Vjera nije stvar dokazivanja, već je dar Oca, dar koji dolazi preko Duha, kako Ivan već otvoreno govori nadodanim retkom (r. 63) *Duh je onaj koji oživljuje...* Duh je taj koji čini da te riječi obećanja koje je Isus izrekao zažive u srcu onih koji ga slušaju. Naravno, potrebno je ne gledati “u zemlju”, odnosno tražiti samo ovozemno, jer time se priječi djelovanje Duha, rađanje vjere.

Vjera nadalje nije ni stvar čistoga razuma. Naime, svi koji prihvate vjeru u Krista koji povjeruju njegovoj Riječi, odnosno koji su otvoreni daru Očevu (*Nitko ne može doći k meni ako mu nije dano od Oca*), obećanju Kristovu (*Riječi koje sam vam govorio*

duha su i život su)i djelovanju Duha (*Duh je onaj koji oživljuje*), moći će prihvatiti euharistijskog Krista. Primijetiti je i ovdje trojstvenu teologiju! Potrebno je stoga ne upasti “zamku” kao i oni koji su odstupili: povjerovati ne znači ljudskim umom razumjeti dar, Euharistiju! Možemo ipak uvjetno rečeno *razumjeti*, ako prihvatimo Kristove riječi, otvorimo se djelovanju Duha, odnosno povjerujemo im.

Pokušala je Tradicija Crkve terminom *Transuspcijacija* donekle ljudskim riječima te ljudskom razumu donekle dokučivo izraziti ovu stvarnost Isusova obećanja: Ipak božanska otajstva ostaju otajstva, ili kako istočni kršćani kažu *sveta tajna / svete tajne*. Da bi se ostalo u vjeri te da se *ne bi odstupilo poput mnogih*, ne treba čak ni *lomiti pamet!* Krenuti je od najlakšega – otvorenim Duhom i Kristovom Riječi slaviti Euharistiju i blagovati je! To je jedini ispravan put, uvjetno rečeno, “razumijevanja” i prihvaćanja Kristove Riječi i govora o Euharistiji.